

№ 46 (735)
Снежань 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Малая радзіма: бярэзінскія вёскі – ганарыцца і папулярываваць – стар. 4**
- ☞ **Летапіс: мінулае і сучаснае Князева – стар. 5**
- ☞ **Гіпотэза: захавалася месца старажытнага «парламента»? – стар. 6**

Багдановіч жыве!

127-ы дзень народзінаў **Максіма Багдановіча** адзначылі 9 снежня ў сталіцы. Дзясяткі чырвоных і жоўтых ружаў і гваздзікоў леглі да падножжа велічнага помніка паэту. Прынеслі іх ахвочыя мінчане і супрацоўнікі Літаратурнага музея **Максіма Багдановіча**, якія прыйшлі да **Максіма** не па абавязку, а па поклічы сэрца.

З віншавальным словам да прысутных звярнуўся кіраўнік музея **Міхаіл Бараноўскі**. Ён паведаміў, што былі знойдзены новыя звесткі пра паэта, якія дапоўняць яго біяграфію і будуць надрукаваныя цягам года, а таксама запрасіў прысутных у музей на канцэрт «Багдановіч LIVE», што адбыўся адразу пасля ўскладання кветак.

Пад час канцэрта выступілі барды **Раман Яраш**,

Андрэй Мельнікаў, **Алеся Сівохіна**, студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў **Лізавета Войтуль**, навучэнцы Рэспубліканскага музычнага каледжа **Анастасія Драбаценка** і **Сафія Чабатарова**. Паэтычную кампазіцыю паводле вершаў і паэмы «Страцім-лебедзь» выканалі актёры Народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова». Завяршылася вечарына супольным выкананнем неўміручай «Зоркі

Раман Яраш

Андрэй Мельнікаў

Венеры» пад акампанемент **А. Сівохінай**.

Не хацелася б азмрочваць светлае **Максімава** свята нейкай заўвагай, але ж для паляпшэння наступных імпрэзаў дазволіў сабе выказаць некаторыя думкі. Канцэрт пакінуў супярэчлівыя ўражанні. Пад час яго шмат разоў гучалі адныя і тыя ж вершы. Многія з іх слухачы ведалі на памяць і падказвалі

выканаўцам словы. Магчыма, слухачоў таксама варта было запрасіць да мікрафона? Тады змест канцэрта сапраўды адпавядаў бы яго назве.

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

З віншавальным словам звяртаецца кіраўнік музея **Міхаіл Бараноўскі**

Тэатр «Жывое слова»

Да ўвагі краязнаўцаў

19 снежня 2018 года а 15-й гадзіне ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбудзецца краязнаўчая прэзентацыя Года малой радзімы.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і Нацыянальная бібліятэка Беларусі прапануюць краязнаўцам, краўнікам бібліятэчных і музейных устаноў, школьных музеяў і кнігавыдаўцам далучыцца да прэзентацыі з адметнымі краязнаўчымі праектамі першага Года малой радзімы.

Пад час мерапрыемства плануецца знаёмства з выстаўкай краязнаўчай літаратуры, прысвечанай тэме, з новымі малатыражнымі выданнямі краязнаўцаў, а таксама прадстаўленымі матэрыяламі конкурсу «Славутыя імёны маёй малой радзімы» газэтаў «Звязда» і «Краязнаўчая газета», аб'яўленага сёлета ў гонар малой радзімы. На мерапрыемства таксама запрошаны прадстаўнікі нацыянальных СМІ.

Арганізатары

Паэтка, якая ірвалася ўвысь

20 лістапада творчая грамадскасць Мінска адзначыла юбілей паэткі Яўгеніі Янішчыц, якая трагічна загінула ў 1988 годзе. Мерапрыемства адбылося ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Прысутных прывітаў дырэктар установы Міхась Рыбакоў.

На імпрэзе выступалі пісьменнікі Анатоль Бутэвіч, Васіль Жуковіч, Сяргей Законнікаў, Анатоль Вярцінскі, Генрых Далідовіч, Аляксандра Грыцкевіч.

Колішнія супрацоўнікі БТ прапанавалі да прагляду цікавы фільм пра геніяльную паэтку «Палесся мілае дзіця...».

Анатоль Вярцінскі

Яго назва ўзятая з вядомай паэмы «Сказ пра Лысую Гару»: Яны даўно былі гатовы Ажыццявіць «святы» парыў – Ліквідаваць дарэшты мову, Якой Купала гаварыў. Але назло іх крыку:

«Знішчыць!»

З глыбін народнага жыцця Увысь ірвалася Янішчыц – Палесся мілае дзіця.

На вечарыне свае песні на вершы юбіляры выканала Таццяна Беланогоя. Аўтару гэтых радкоў вельмі спадабалася, як чытала вершы Яўгеніі Янішчыц супрацоўніца музея Аксана Жыльбіч. Цікава было паслухаць журналістаў Валянціну Гумілёўскую і Уладзіміра Субата.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Выступанне Генрых Далідовіч

На тым тыдні...

✓ 6 снежня ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры ладзілася імпрэза «Максім Гарэцкі. Дыямант у пабітым шкле. Споведзь разняволенай душы», прысвечаная 100-годдзю заканчэння Першай сусветнай вайны і 125-годдзю з дня нараджэння ўдзельніка гэтай вайны пісьменніка Максіма Гарэцкага (18.02.1893 – 10.02.1938).

Прэзентацыяй аўдыёкампазіцыі «Максім Гарэцкі. Дыямант у пабітым шкле. Споведзь разняволенай душы», запісанай на CD, музей заваршае юбілейны год М. Гарэцкага.

Аўтары аўдыёпраекта – рэжысёр і акцёр Беларускага радыё Алег Вінярскі, журналіст і выдавец Кастусь Антановіч. На дыску сабраны не толькі знакавыя творы Максіма Іванавіча, але і вершы Янкі Купалы, песні Еўфрасіні Гарэцкай (маці пісьменніка) у выкананні гурта «Кальханка». Падрабязней аб выданні нашая газета пісала сёлета ў № 39.

✓ 7 снежня ў рамках Года малой радзімы ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь

урачыста адкрылася выстаўка «Сава Сіўко (1888 – 1978). Фатаграф Любчанскага краю. Да 130-годдзя з дня нараджэння».

Выстаўка ўпершыню прадстаўляе творчую спадчыну вясковага фатографа С. Сіўко (1888 – 1978), які нарадзіўся ў в. Сенна каля мястэчка Любча і працаваў у гэтым рэгіёне больш за 30 гадоў. Прадстаўленыя 170 фатаграфіяў з'яўляюцца ўнікальнай скарбніцай візуальнай інфармацыі пра паўсядзённае жыццё беларусаў «захаднікаў» у складаную эпоху зменаў – 20-50-я гг. XX стагоддзя.

А пачыналася ўсё паўтара гады таму, калі ў фонды музея патрапілі два невялікія чамаданчыкі са старымі шклянымі пласцінамі міжваеннага часу. Але і аўтар, і дакладныя месцы на фотаздымках на той час былі невядомыя. Уражваў сам факт існавання такой шматлікай калекцыі. Захаваліся 582 (а сёння іх колькасць складала 1027!) крохкія шкляныя негатывы. І гэта пасля ўсіх катаклізмаў XX стагоддзя! Музейшчыкі пачалі працу па пошуку аўтара «архіва стагоддзя».

Выстаўка распавядае пра гісторыю гэтага цікавага пошуку, а таксама прадстаўляе новыя знаходкі, што паўсталі пад час музейных экспедыцый дзякуючы землякам фатографа – жыхарам мястэчка Любча, вёсак Купіск, Сенна, адзін з якіх, 98-гадовы жыхар з вёскі Нянькава Іван Камар, угадаў імя аўтара фатаграфіяў – Сава Сіўко.

12 студзеня наступнага года пачне працаваць другая частка выстаўкі – «Любчанскі край. Людзі і час» (куратар – фотамастак Альберт Цэхановіч).

✓ 7 снежня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Дом-музей І з'езда РСДРП» пачала працаваць выстаўка елачных цацак савецкага перыяду «У гаснях у казкі» з асабістых збораў віцебскага калекцыянера Наталлі Кавалёвай. Унікальная калекцыя

елачных цацак XX стагоддзя (больш за 800 адзінак) дапаможа наведнікам ачувацца ў атмасферу радасці і прадчування цудаў.

Выстаўка працуе па 13 студзеня 2019 г.

✓ 8 снежня ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Музей прыроды і экалогіі» адкрылася выстаўка «Птушкі зімой».

Экспазіцыя цалкам складзеная на аснове фондавых калекцый Музея прыроды і экалогіі. Наведнікі маюць магчымасць пазнаёміцца з прадстаўнікамі птушынай фаўны. З крумкачамі, вераб'ямі і шпакамі мы сустракаемся бадай на кожным кроку і ў вёсцы, і ў горадзе. А вось полаўзня, які здабывае сабе корм на ствалах дрэваў, альбо таўстудзюба, які жыве на тэрыторыях ад Брытанскіх выспаў да Японіі, з першага погляду пазнае не кожны. Усяго ў экспазіцыі прадстаўлена больш за 30 відаў птушак.

Выстаўку можна наведаць да 3 сакавіка 2019 г.

На выстаўцы С. Сіўко

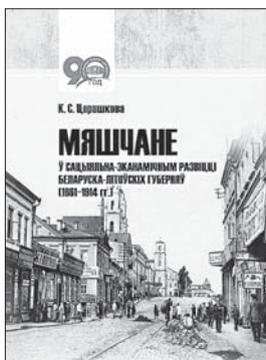

Мяшчане: кім былі і чым займаліся

Нядаўна выйшла кніга маладой аўтаркі Ксеніі Церашковай «Мяшчане ў сацыяльна-эканамічным развіцці беларуска-літоўскіх губерняў (1861 – 1914)». Кніга з'явілася ў выдавецтве «Беларуская навука» і мае наклад 150 асобнікаў.

Даследаванне прысвечанае выяўленню спецыфікі сацыяльна-прававога і эканамічнага становішча мяшчанаў беларуска-літоўскіх губерняў ва ўмовах мадэрнізацыйных працэсаў і пераходу ад традыцыйнага грамадства да індустрыяльнага. Структура працы абумоўлена выбарам прадмета даследавання. Разглядаецца перыяд ад 60-х гадоў XIX ст. да пачатку XX ст.

У кнізе асвятляюцца такія праблемы: вызначэнне характару урадавай палітыкі ў фармаванні і трансфармацыі прававога статусу мяшчанаў, устаўленне дынамікі іх колькасці, выяўленне крыніцаў іх папаўнення і этнаканфесійнага складу; вылучэнне асноўных напрамкаў сацыяльнай мабільнасці мяшчанаў, вызначэнне вядучых кірункаў развіцця іх гандлёвай дзейнасці; устаўленне асноўных формаў і галіновай структуры мяшчанскага прамысловага прадпрыемства і іх эвалюцыя цыягам паўстагоддзя.

Рэцэнзентамі манаграфіі сталі доктар гістарычных навук, дацэнт Н. Плятаева і кандыдат гістарычных навук, дацэнт В. Яноўская.

Навукова-папулярнае выданне мае шмат фотаздымкаў, табліцы і іншыя дадаткі. Геаграфічныя межы даследавання (такая спецыфіка тэмы) ахопліваюць тэрыторыю крыху большую за межы сучаснай Беларусі. Мяркую, манаграфія будзе карыснай для даследчыкаў і ўсіх, хто цікавіцца айчыннай гісторыяй.

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ

«Голас 30+» шукае таленты

Нездарма Жухавічы лічацца адным з культурных цэнтраў Карэліччыны. Нядаўна ў сельскім Доме культуры быў чарговы аншлаг. Тут прайшоў першы тур новага для раёна мерапрыемства «Голас 30+», удзельнікамі якога сталі не толькі жыхары аграарадка, але і суседніх населеных пунктаў.

Правілы арганізатары запазчылі ў аналагічнай шоу-праграмы на тэлеканале ОНТ. Перад сцэнай тры настаўнікі, калі выступ канкурсанта падабаўся, настаўнік націскаў на кнопку, яго крэсла паварочвалася да сцэны. Самі педагогі да апошняга не ведалі, хто будзе спяваць у першым туры.

У гэты вечар на жухавіцкай сцэне выступалі Алена Пашкевіч, Людміла Лебядзевіч, Святлана Дуко, Мікалай Гладкевіч, Тамара Караняка, Ва-

лянціна Зарубайка, Надзея Шарапезнікава, Марына Пясецкая, Яніна Ляскоўская, Ганна Кінадзе, Яўген Чычкан, Наталя Кулак, Таісія Куневіч, Аляксандр Жамойда, Ірына Кляноўская, Ніна Міхакей.

На адборачным этапе ўсіх артыстаў падтрымалі іх родныя і сябры, некаторыя прыйшлі нават з плакатамі.

У завяршэнне вечара са словамі падзякі да арганізатараў і ўдзельнікаў конкурсу звярнулася начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Карэліцкага райвыканкама Іна Санчук, старшыня раённага аддзялення Беларускага саюза жанчын. Усе вакалісты, хто не прайшоў у фінал, атрымалі памятныя падарункі.

Караліна КНЯЗЬКОВА,
фота аўтара

Месца сустрэчы – бібліятэка

Кнігу справядліва называюць добрым сябрам і мудрым дарадцам. Яна вучыць высокай прайдзе і чалавечнасці, вучыць шанаваць роднае слова, народныя традыцыі, памятаць свае карані. А дзе ж можна сустрэцца з кнігай, як не ў бібліятэцы!

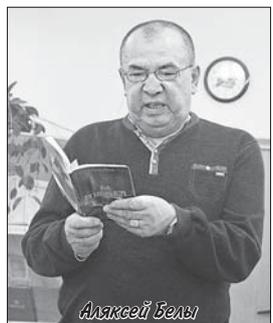
22 лістапада ў Баранавіцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Валянціна Таўлая прайшло свята кнігі «Маіх радкоў няма без Беларусі». Кожны, хто завітаў у гэты дзень у бібліятэку, меў магчымасць паўдзельнічаць у конкурсах, віктарынах, акцыях.

Наведнікі знаёміліся з маляўнічай кніжнай экспазіцыяй «Вапцкаўшчына светлая мая». Там былі прадстаўлены кнігі з аўтаграфамі беларускіх празаікаў і паэтаў, якія ў розныя часы былі гасцямі нашай бібліятэкі, творы таленавітых людзей Баранавіцкага краю і сучасныя беларускія выданні.

Кульмінацыйнай свята стала літаратурна-музычная праграма «Мой край, ты для мяне – адзіны!», што адбылася ў зале галіновай літаратуры. Святочны настрой стварыў для гасцей Міхася Скрундзь – паэт, кампазітар, саліст гурта вандруных музыкаў «Фэст» Гарадско-

га дома культуры, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне». З захапленнем гасці слухалі выступленні творчых баранавічанаў – акцёра і рэ-

Аляксей Белы

жысёра Міхася Стрыжова, паэта Аляксея Белага.

Свята ўпрыгожыла выступленне ўзорнага ансамбля танца «Мацейка» сярэдняй школы № 13 пад кіраўніцтвам Таццяны Варашылавай.

Шчыра і пранікнёна прагучала літаратурная кампазіцыя пра радзіму на вершы баранавіцкіх паэтаў у выкананні ўдзельнікаў літаратурна-музычнай гасцёўні «Ветразь» факультэта педагогікі і псіхалогіі Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Надзея КИПЕЛЬ,
загадчык залы галіновай літаратуры Баранавіцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Валянціна Таўлая
Фота Вольгі ТУТАВАЙ

Міхася Скрундзь

Ансамбль танца «Мацейка»

гісторыя родных мясцінаў, гісторыя вёсак.

Вёскі як людзі – у кожнай свой твар, лёс і легенда. У Бярэзінскім раёне 218 сельскіх населеных пунктаў. Нашыя вёскі – калыска многіх знакамітых асобаў, якія праславілі свой край далёка за межамі Беларусі. Летамі вёскі чытаецца ў міжрадкоўях біяграфіяў яе жыхароў.

Часам здаецца, што пра нашыя вёскі і вяскоўцаў мы ве-

Бярозаўка. Ёсць вёскі, дзе ўсе жыхары маюць аднолькавае прозвішча, і вёска, дзе ў гады вайны бытаваў свой тэкст песні «Касцюша». Гістарычны след Айчыннай вайны 1812 г. на Бярэзіншчыне памятаюць вёскі, дзе падкоўваў коней гусарскі полк Давыдава, дзе была штаб-кватэра Кутузава, дзе спыняўся на начлег Напалеон, дзейнічаў партызанскі атрад супраціўлення французам. Яшчэ адна вёска захоўвае памяць аб заснавальніку мясцовай (калюжыцкай) галіны роду Ваньковічаў, які меў сваяцтва з родамі Манюшкаў, Сапегаў, Тышкевічаў. Там растуць тры 200-га-

На конкурс «Славутыя імёны малой радзімы»

Хронікі бярэзінскіх вёсак

«Кожны дуб сваёй дуброве шуміць», кажуць у народзе. Жыццёвая пазіцыя сапраўднага патрыёта – роднага не цурацца, ганарыцца, што папулярнасць свайго не саступае папулярнасці сусветнага. Гонар за Бацькаўшчыну можна адчуваць і ўсведамляць па-рознаму: калі назва краіны, раёна, вёскі гучыць сядрот лепшых, калі нехта з суайчыннікаў дасягае адметных вышыняў. Сэрца поўніцца гонарам за Бацькаўшчыну і сваіх землякоў.

У вядомага празаіка і нарысіста Янкі Сіпакова ёсць кніга з цудоўнай назвай «Усе мы з хат». Словы гэтыя часта цытуюць, калі пачынаецца гаворка пра вёску. Яны напамін нам, найперш гараджанам, адкуль карані нашыя: нас нарадзіла вёска, няважна ў якім пакаленні, але – вёска. І бадай што ў любым сэрцы пры пэўных абставінах ўскалыхваюцца кругі памяці і вяртаюць чалавека туды, адкуль пайшоў у вялікі свет.

Нашыя продкі рэдка здраджвалі таму месцу, дзе нарадзіліся. Толькі войны і пажары зганялі іх з наседжаных месцаў, з радавых гнёздаў. Нашыя продкі трымаліся адно аднаго і цягнуліся да суро-дзічаў.

Спакон веку вёска была захавальніцай народных традыцый, маральных прынцыпаў. Тут вытокі беларускага працалюбства, гасціннасці. Нядзіўна, што ў Беларусі людзі творчых прафесіяў часцей за ўсё былі вясковага паходжання, яны ўвабралі тое вечнае, што мае прырода, што даюць беларускія карані. У гарадскіх камяніцах людзі, жывучы побач, могуць нават не ведаць адно аднаго, тут пануе нейкая адчужанасць. У вёсцы ж непараўнальна большая набліжанасць душы да душы, тут больш абшчыннасці, адкрытасці. Вяскоўцы – людзі асаблівай заўважкі, у іх руках лёс роднай зямлі. Менавіта праз знакамітых суайчыннікаў раскрываецца

Касцёл Божага Цела ў Багушэвічах

даем усё. Аднак, калі зірнуць глыбей і больш зацікаўлена, адкрываюцца новыя імёны, новыя падзеі, новыя факты. Папулярныя цяпер у раёне матэрыял прадстаўлены па адміністрацыйна-тэрытарыяльным прынцыпе: сельскі Савет, цэнтральная сядзіба, аграгарадкі і вёскі, іх гісторыя, падзеі і людзі.

Да Года малой радзімы супрацоўнікі Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі выдалі даведнік «Вось дык вёска! Вось дык мы!». Гэта маленькія хронікі вёсак і вёсачак, якія стагоддзямі пісаліся лёсамі іх жыхароў. Для зручнасці карыстання матэрыял прадстаўлены па адміністрацыйна-тэрытарыяльным прынцыпе: сельскі Савет, цэнтральная сядзіба, аграгарадкі і вёскі, іх гісторыя, падзеі і людзі.

На Бярэзіншчыне 10 аграгарадкоў. Любушаны, якія набылі статус аграгарадка ў 2007 г., упершыню згадваюцца ў 1358 г. Аграгарадок Багушэвічы, колішняе мястэчка Ігуменскага павета – равеснік нашага райцэнтра: першая згадка пра яго датуецца 1501 г., і ў тыя часы ён быў больш вядомы, чым мястэчка Беразіно. Ёсць у раёне і сталіца мясцовага піваварэння, і вёскі, дзе захаваліся самабытныя абрады, інтэрнацыянальная вёска – там жывуць у згодзе прадстаўнікі 7 нацыянальнасцяў. У раёне ажно тры вёскі з адной назвай –

довыя срабрыстыя таполі, адна з якіх, паводле легенды, захоўвае дух нараджэнца гэтых мясцінаў – мастака Валенція Ваньковіча.

Выданне дапаможа даведацца, дзе ў раёне з'явіліся першыя трактар, камбайн, «лямпачка Ільіча» і радыё, пачалі дзейнічаць хата-чытальня, народная школа, калгас, адбыліся першыя «чырвоная вясельле» і калгасная спартакіяда, камуністычны суботнік і вечар «спайкі» камсамольскай і несаюзнай моладзі, іншыя цікавыя падзеі. Можна дазнацца, якая бярэзінская вёска – сапраўдная кіназдымачная пляцоўка, якая – музей роставых лялек пад адкрытым небам, а якая замацавала за сабой статус самай міласэрнай, бо яшчэ ў гады Першай сусветнай вайны там ладзіліся нядзельнікі ў падтрымку салдацкіх удоваў і дзейнічаў камітэт сялянскай узаемадапамогі.

Гартаючы выданне, вы можаце даведацца пра месца знаходжання помнікаў

архітэктуры і прыроды рэспубліканскага значэння: гэта апетыя ў легендах камяні, святая крынічка, скульптурны манумент бярэзінскай Гарыні – малой сястры Хатыні, памятная знакі салдатам і ахвярам акупацыі. Цікава дазнацца пра вёскі, старэйшыя за Беразіно па часе існавання, пра вёскі часоў царызму, што былі вядомыя сваімі сенакоснымі бунтамі і значыліся ссыльным месцам мясцовых дзекабрыстаў. Паказальна, што вясковую прапіску мелі духоўнае прыходскае вучылішча, партызанскі аэрадром, курорт, радзільныя дамы, калгасная газета, машына-трактарная станцыя са школай трактарыстаў, фабрыка па вытворчасці дыवानоў.

Ёсць сярод ураджэнцаў бярэзінскіх вёсак міністры, Герой Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Працы, шахцёры, кампазітар гімна «Магутны Божа», першай беларускай оперы і песні на словы Канстанціна Буіла «Люблю наш край», маёр Байканура, чэмпіён свету па спорце, капітан рачнога транспарта, пачынальнік тэатральнай дынастыі ў трох пакаленнях, ганаровая піянерка Рэспубліканскай і Усеаюзнай піянерскіх арганізацый, майстар па вырабе скрыпак, разьбяр, гарманіст, краязнаўца, першая ў раёне дырэктар школы – жанчына, удзельнік і з'езда настаўнікаў Беларусі.

Гэта толькі частковы пералік цікавых звестак пра бярэзінскія вёскі і вяскоўцаў, якія прадстаўлены ў згаданым даведніку. Вы заінтрыгаваныя, лічыце прыгаданыя факты малавядомымі? Тады не прамініце пагартаць прадстаўленае ў краязнаўчым кутку чытальнай залы Бярэзінскай раённай бібліятэкі выданне, каб стаць душой багачейшымі, «каб не страціць святло стосыці». Год малой радзімы стымулюе памкненні больш даведацца пра гісторыю родных мясцінаў – сваёй мілей, чым пазычанае!

Застаецца дадаць, што ўвесну 2019 г. у рамках акцыі культуротнікаў раёна «Аграгарадок – адметнасці куток» у аграгарадках пройдзе прэзентацыя-шоу цікавых звестак пра бярэзінскія вёскі і знакамітых вяскоўцаў і прэм'еры мясцовых кніг рэкордаў «Вось дык вёска! Вось дык мы!».

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦРБ

Фрагмент вуліцы ў Беразіно з відам на Праабражэнскую царкву. Мастак Курт Сайэрмільх

Вёска Князева Зэльвенскага раёна: мінулае і сучаснасць

Кожная вёсачка ці хутар, якія б маленькія ні былі, маюць сваю гісторыю. А лёс родных мясцінаў – гэта наш лёс, лёс нашых дзяцей і народа.

Сказанае датычыцца і вёскі Князева, што на Зэльвеншчыне. Мая маці Святлана Кузьміч прысвяціла ёй верш, дзе ёсць такія радкі:

**Вёсачка ў зелены садоў
Сэрцу мілая майму,
І з вялікаю любоўю
Князем цябе заву.**

Легендарнае мінулае

Старажылы кажучь, што ў далёкія часы на месцы Князева было толькі 6 хатаў. Там жылі парабкі князя, і з цягам часу вёска з панскімі збудаваннямі стала называцца Князем.

Ёсць і легенда аб паходжанні назвы вёскі (змяшчана ў кнізе «Бяздоннае багацце: легенды, паданні, сказы»). Нібыта калісьці на месцы вёскі была толькі сажалка. Вакол яе раслі дубы, таполі, ясень. А за 15 вёрстаў адсюль жыў князь. Аднойчы ўвечары каля сажалкі з'явіліся цыганскія шатры. І пачалі цыганы хадзіць па вёсках: паказвалі фокусы, мянялі коней, а цыганкі гадалі на картах. Сярод маладых цыганак была адна, на плячы якой заўсёды сядзела варона. Аднак усе людзі глядзелі не на птушку, а на цыганку – дзяўчына была вельмі прыгожай, звалі яе Росіца. Даведаўся князь, што прыгожая цыганка з'явілася ў яго краях. Ноччу, як толькі цыганы паснулі, падкраўся ён да шатра, схпіў цыганку і ўцёк. Спахапіліся цыганы, ды позна...

А кахаў гэтую цыганку малады прыгожы цыган Мата. Узяў ён тады двух сяброў і на наступную ноч вызвалі сваю каханую. Пачалі цыганы збіраць свае шатры, але падаспеў князь са сваімі слугамі. Пачалася бойка. У князя людзей было больш, яны хутка расправіліся з цыганамі, забілі і Мату. Як убачыла Росіца свайго мілага забітым, схпіла сякеру, падкралася ззаду да князя і зваліла яго адным ударам. Сама ўскачыла на каня і паймчала ў лес... Князя пахавалі, а пазней на гэтым месцы пачалі будавацца людзі. У Князеве ж і цяпер на дрэвах шмат варонаў. Гавораць, што яны развяліся ад той вароны, што сядзела на плячы ў цыганкі.

Летапіснае мінулае

Вёска і маёнтак Князікаўшчына (цяпер Князева) у гістарычных крыніцах упершыню ўпамінаюцца ў 1597 г. у тэстаменце Крыштафа Вольскага, падстоля Вялікага Княства Літоўскага, які перадаў свайму сыну Мікалаю маёнткі Крамяніца і Князікаўцы (апошні ўвайшоў у правы ўладання ў 1601 г.). Акрамя Крамяніцы, Князікаўшчыны з Са-

маравічамі і Падбалоццем М. Вольскаму, мечніку кароннаму і старасту кшэпіцкаму, належалі маёнткі Воўпа і Дубна (в. Воўпа цяперашняга Ваўкавыскага раёна і в. Дубна Мастоўскага раёна). У 1624 г. Леў Сапега купіў для рана памерлай прыёмнай дачкі Крыштафа Весялоўскага Грызельды Сапегі маёнтак Князікаўшчына з Падбалоццем, Самаравічамі, Марцінавічамі, Востравам. Грызельда ўнесла даходы з гэтых маёнткаў на будаўніцтва ў 1634 – 1642 гг. брыгцкага жаночага манастыра ў Гродне, а пасля яе смерці ўсе яны па завяшчанні былі перададзены ва ўласнасць Гродзенскага брыгцкага манастыра.

Уласнасць манастыра

Манахкі-брыгцікі кіравалі сваімі маёнткамі з дапамогай эканомаў. Да 1793 г. эканомам у маёнтку

У нас прыгожыя мясціны!

Князікаўшчына быў Пётр Сабалеўскі, а з 1793 г. – Міхаіл Нізоўскі. Прозвішчы іншых эканомоў устанавіць не ўдалося. У 1842 г. царскія ўлады прынялі рашэнне рэквізаваць зямельныя ўладанні Гродзенскага брыгцкага манастыра, і ў сувязі з гэтым быў складзены новы інвентар маёнтка Князікаўшчына. Знойдзеныя даследчыкамі інвентары, якія апісваюць маёнтак, адносяцца да пачатку XIX стагоддзя. З «Інвентарнага апісання фальварка Князікаўшчына за 1805 год 25 ліпеня» вынікае, што

маёнтак (фальварак) яшчэ належаў брыгцікам.

Вось як выглядаў маёнтак. Частка яго была агароджаная невысокай агароджай, складзенай з дзікага каменю і прапакляванага мохам, частка агароджаная штыкетнікамі.

Вёска і маёнтак Князікаўшчына (цяпер Князева) у гістарычных крыніцах упершыню ўпамінаюцца ў 1597 г. у тэстаменце Крыштафа Вольскага, падстоля Вялікага Княства Літоўскага, які перадаў свайму сыну Мікалаю маёнткі Крамяніца і Князікаўцы

У маёнтак вяло некалькі дарог, якія заканчваліся ўязнымі варотамі – брамамі. Гэта былі збудаваны на драўляных слухах са страхой, накрытай гонтай. У інвентары пералічаны наступныя брамы: «Крамяніцкая», «Падбалоцкая», «Брама на ўездзе да гумна». Пры фальварку былі два жылыя дамы: дом эканома і «жылы дом ці Ткачовыя». У першым доме жыў эканом і дваровая чэлядь. Гэтая хата была драўляная, зробленая з неабчасаных бярвенняў і накрытая саломой, з трыма дымаходамі. У ёй былі тры пакоі (адзін для дваровых людзей), кухня, каморы, сені. У кухні печка была складзена з цэглы, у пакоі эканома – абкладзена зялёнай кафляй. А ў пакоі чэлядзі былі дзве печкі: адна напалову з зялёнай кафлі, з неакрытай верхняй часткай, другая з навесам – для выпечкі хлеба. Амаль ва ўсёй хаце падлога зробленая са струганых дошак, але ў пакоі чэлядзі і ў каморы была глінабітная. Усе восем вокнаў былі зашклёныя дарагім «белым» шклом. Другое жылёе збудаванне, «жылая хата ці Ткачовыя», падрабязна не апісанае. Але, зыходзячы з назвы, у ёй, напэўна, жылі сяляне, якія выраблялі тканіну для манастыра брыгцітак. Хата гэтая была даволі вялікая, крытая саломой і складзена з бярвенняў.

Акрамя жылых памяшканняў пры фальварку былі гаспадарчыя збудаванні: сырнік, склеп, свіран, два лямусы, дзве адрыны, пяць хлявоў, два птушнікі, сушылка для лёну і канопляў, памяшканне для

гародніны, бровар. Пры фальварку былі два калодзежы з «жураўлём». Маёнтак атачалі сад, дзе раслі яблыні, грушы, вішні, а таксама чатыры агароды, грады з хмелем для бровара. Пры фальварку было тры сажалкі, дзве з іх зробленыя на ручаі Завярвішча, які ўпадаў у Крамяніцкую рэчку. Цяпер можна бачыць толькі яго даліну вышэй дамбы калгаснай сажалкі. Трэцяя сажалка стаяла на Крамяніцкай рэчцы, дзе ўсталявалі плаціну і дзейнічаў млын. Па словах мясцовага жыхара Тадэвуша Антонавіча Кунці, млын стаяў да Вялікай Айчыннай вайны. У сажалках вадыліся шчупакі, акуні, ліні, карасі, плоткі.

У 1839 г. Князікаўшчына яшчэ належала манахіям Гродзенскага брыгцкага манастыра і згадваецца ў «Спісе царкоўных уладанняў па Гродзенскай губерні» разам з іншымі фальваркамі: Марцінавічамі, Рагозніцай, Крамяніцай, Шыдлавіцамі. У гэты час фальварак Князікаўшчына прыносіў гадавы даход у 10 785 рублёў.

Маёнтак пасля рэквізіцыі

У 1842 г. царскія ўлады вырашылі рэквізаваць зямельныя ўладанні брыгцкага манастыра, і быў складзены новы інвентар маёнтка Князікаўшчына. У апісанні адсутнічаюць жыллыя пабудовы з інвентара 1805 г.: «эканамічная хата» і «жылая хата ці Ткачовыя». Затое апісаны новы дом эканома: даўжыня – 34 аршыны, шырыня – 18 аршынаў (24 x 13 м), вокнаў – 17, пакояў – 6. Усе гаспадарчыя пабудовы захаваліся з 1805 г., да іх толькі дадаўся недабудаваны каменны хлёў. Магчыма, пад кіраўніцтвам эканома гэты хлёў быў будаваны, але ўжо як бровар. Будынак гаспадарчага прызначэння, пабудаваны з дзікага каменю прыкладна ў другой палове XIX ст., стаіць у Князеве і цяпер.

З 1842 г. маёнтак Князікаўшчына ўпартаецца ўжо ў спісах казённых, г.зн. дзяржаўных маёнткаў. У 1842 – 1843 гг. да маёнтка былі прыпісаныя: 131 сялянскі двор, 441 душа мужчынскага полу і 428 – жаночага (дарэчы, манахіняў абавязалі вярнуць некаторую колькасць сялянаў, якія працавалі ў манастыры ў Гродне і не былі ўключаныя ў названую колькасць душаў).

У 1869 г. у губерскім упраўленні казённых маёмасцяў было складзенае патрабаванне: сабраць звесткі аб колькасці двароў, жыхарах, плошчы зямлі ў казённым маёнтку Князікаўшчына. Архіўныя матэрыялы, якія захаваліся, сведчаць, што ў той час пад пабудовы было занята 2,15 дзесяціны зямлі, пад агароды – 4,2 дзесяціны, фруктовы сад – 2 дзесяціны, а ўсяго прысядзібнай зямлі было 8,35 дзесяціны. Сюды неабходна дадаць плошчу сажалкі на Крамяніцкай рэчцы – 2,99 дзесяціны (млын тады дзейнічаў) і сажалкі пры сядзібе – 1 дзесяціна зямлі.

*Вадзім КУЗЬМІЧ,
студэнт факультэта гісторыі,
камунікацыяў і турызму Гродзенскага
дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы*

*(Заканчэнне артыкула
ў наступным нумары)*

Завітайце ў наш касцёл

Гіпотэза

Рацэўля ў Навагрудку. Продак сучаснага парламенту?

Навагрудак. Сквер імя Адама Міцкевіча. Тут размешчаны дом-музей вядомага паэта. Кожны, хто наведаў яго, не мог не заўважыць характэрную асаблівасць месца.

Каб увайсці ў музей, трэба спачатку спуściцца па прыступках у неглыбокую (нейкіх тры метры) лагавіну, памеры гэтага нібыта «рукатворнага» паглыблення 75 на 65 метраў. Вядучы туды дзве каменныя лесвіцы. Адна лесвіца размешчана з боку вуліцы Леніна – якраз насупраць уваходу ў музей Адама Міцкевіча. Злева – другая лесвіца, па якой таксама можна спуściцца на тэрасу.

Прыезджыя турысты ўспрымаюць гэтую лагавіну і комплекс Дома-музея Адама Міцкевіча як адзінае цікавае рашэнне паркава-ландшафтнага дызайну. Можна нават сфармаваць памылковае меркаванне, што гэтае паглыбленне было спецыяльна выкапанае, каб павялічыць колькасць прыступкаў, што неабходна пераадолець, падмаючыся па цэнтральнай лесвіцы, што вядзе ў музей. Дзеля павагі да асобы паэта.

А старажылы гэтае ўрочышча называюць «Рацэўля». Калісьці тут быў невялікі квартал, дзе жылі пераважна яўрэі. Пасля пажараў у час Другой сусветнай вайны ўсе дамы, што стаялі тут, былі знішчаныя. Загінулі і ўсе жыхары. Аднаўляць забудову не было каму.

Яўрэі пачалі сяліцца на гэтай пляцоўцы ў 1543 – 1546 гадах. Крыху раней паміж «наваградчанамі» (жыхарамі тагачаснага сярэднявечнага Навагрудка) і намеснікам вялікага князя літоўскага Сапегам разгарэлася буйная спрэчка. Ахочы падараваць Сапегу прадаў яўрэям асабістае права збіраць гандлёвыя пошліны на карысць Жыгімонта Старога, і гэта пры тым, што наваградчанам давялося «скідывацца» на Жыгімонта Аўгуста, які ў той час быў вялікім князем літоўскім.

Наваградчане нават збудавалі новы «Палац» для яго. Рэшткі гэтага будынка былі знойдзеныя ў 2014 годзе ў час раскопак на месцы старадаўняй ратушы. Побач да нашых дзён захавалася сістэма

падземных хадоў, створаная ў сярэднявеччы. Па адным з хадоў Жыгімонт быццам бы меў магчымасць з'явіцца якраз у палацы гетмана Радзівіла, дзе мог аддавацца каханню з Барбарай Радзівіл. Так што Жыгімонт у Навагрудку было лагодна, весела. Пры двары Жыгімонта Аўгуста ў той час былі повар і садоўнік.

судовае разбіральніцтва. Ды з удзелам самога Жыгімонта Старога, бо ведалі, што ў Кракаве страшыліся законнікаў з Навагрудка.

Але самі наваградчане да караля не паехалі, бо гэта было б прызнаннем юрысдыкцыі Кракава над Навагрудкам. А такога ніколі не было. Паехалі дзве дэлегацыі – давераныя

Непадалёк ад дома порая неўзабаве была пабудаваная першая синагога, якая праіснавала аж да пачатку XX стагоддзя.

Якое ж значэнне слова «РАЦЭЎЛЯ»? Няма яго ні ў польскай, ні ў рускай, ні ў яўрэйскай, ні ў літоўскай ці ўкраінскай мовах. Гэтае слова ёсць толькі ў беларускім Навагрудку.

Паспрабуем зразумець яго сэнс з дапамогай словаў і паняццяў, што да гэтага часу выкарыстоўваюцца наваградчанамі. Усім вядомы выраз «мець рацыю». Ён азначае «гэта разумна», «рацыянальна». Блізка ляжыць сэнс слова «раіцца», «раіць», «параіць», «раіца».

«Парай мне!» – так можна папрасіць у каго-небудзь парады, настаўлення. Тут на розум прыходзіць першая балада Адама Міцкевіча «Мешка, князь Наваградскі», у якой адзін са станюўчых персанажаў названы Порай. Ён выратаўвае старажытны горад ад татарскага хана Мамая. Адзіны на ўсю

Беларусь асобнік гэтага твора, выданы пры жыцці вялікага паэта, да гэтага часу захоўваецца ў навагрудскім ДOME-музеі А. Міцкевіча. Гэта першае і адзінае выданне балады.

Ішчэ адзін персанаж з іменем Порай ёсць сярод герояў малавядомай балады А. Міцкевіча «Жывіла». Каб выратаваць жыццё каханай дзяўчыны, ён адкрывае вароты старажытнага Навагрудка польскаму войску.

Сям'я А. Міцкевіча належала да герба «Порай». Аднак гісторыя не ведае пра падзеі, аб якіх расказвае паэт у двюх сваіх ранніх баладах. Няма такіх гістарычных асоб.

Уявім, што абодва персанажы, якіх А. Міцкевіч назваў Порай, у рэальнасці былі наваградскімі службовымі асобамі. А слова «ПАРАЙ» азначае назву пасады, якую яны займалі.

Тады і слова «Рацэўля» можа быць патлумачана як месца, дзе

І імёны іх вядомыя да сёння. У Навагрудку таксама былі дзве «брацеі» сакольнікаў.

Наваградчане спадзяваліся назаўжды зацвердзіць Жыгімонта Аўгуста ў якасці свайго канстытуцыйнага кіраўніка, якімі, напрыклад, былі Міндоўг, Гедзімін і Вітаўт. Яны былі супраць выбрання яго ў якасці «кракаўскага круля».

Таму спроба збору срэдакаў на карысць Жыгімонта Старога, тагачаснага караля, глыбока ўсхвалявала наваградчанамі. Яны пачалі раіцца, як пчолы, «якія ў Наваградзе як гусі». Але свой гнеў скіравалі не на яўрэяў, а на Сапегу. «Зашумела тут нарада – гнаць з пасады трэба гада», – словы з вядомага наваградскага памфлета. Жыхары горада, яго грамадзяне, на сходзе перад палацам Радзівіла абураліся і запатрабавалі ад кракаўскага караля правесці

людзі, а таксама яўрэі: пабыць, паслухаць, каб потым усё распавесці наваградчанам.

«Законнікі» з Кракава хутка зразумелі, што наваградчане зноў, у каторы раз, змалі выйсці са складанага становішча. Тады запрасілі на прыём да караля ўсіх высакародных наваградчанамі, якія былі блізу.

Сярод яўрэяў пусцілі плётку, што на каралеўскі суд выклікаюць яўрэяў, якія з'яўляюцца наваградчанамі. Але такіх у той час не было зусім. У прызначаны час на суд да Жыгімонта Старога прыйшлі «не тыя яўрэі», не гараджане Навагрудка. А таму на пасяджэнне іх не пусцілі. У выніку праблема неак расмакталася. Кароль зацвердзіў: тыя яўрэі, якія не з'яўляюцца грамадзянамі Навагрудка, не маюць права збіраць гандлёвыя падаткі ў Навагрудкай зямлі.

Тады падмануты Сапегам і кракаўскім каралём яўрэі звярнуліся да наваградскай знаці з хадаініцтвам на дазвол стаць жыхарамі Навагрудка, якая згадзілася на засяленне яўрэямі ўрочышча Рацэўля. Па-над ёю стаяў будынак, дзе жыў галоўны гарадскі саветнік, «порай». Такім чынам, ён зацвердзіў сваё заступніцтва да яўрэяў. Гэты квартал не быў тым, што ў еўрапейскай гісторыі атрымала назву «гета», якраз наадварот. Дамы першых насельнікаў (іх было не шмат, тры-чатыры сям'і) стаялі ў лагчыне, глыбіня якой у тыя часы была не 3 метры, як сёння, а больш. Гэта было добрай аховай ад няпрошаных гасцей.

Сядзіба Міцкевічаў у 1950-я гады. Фота з архіва М. Кацара

Беларусь асобнік гэтага твора, выданы пры жыцці вялікага паэта, да гэтага часу захоўваецца ў навагрудскім ДOME-музеі А. Міцкевіча. Гэта першае і адзінае выданне балады.

Ішчэ адзін персанаж з іменем Порай ёсць сярод герояў малавядомай балады А. Міцкевіча «Жывіла». Каб выратаваць жыццё каханай дзяўчыны, ён адкрывае вароты старажытнага Навагрудка польскаму войску.

Сям'я А. Міцкевіча належала да герба «Порай». Аднак гісторыя не ведае пра падзеі, аб якіх расказвае паэт у двюх сваіх ранніх баладах. Няма такіх гістарычных асоб.

Уявім, што абодва персанажы, якіх А. Міцкевіч назваў Порай, у рэальнасці былі наваградскімі службовымі асобамі. А слова «ПАРАЙ» азначае назву пасады, якую яны займалі.

Тады і слова «Рацэўля» можа быць патлумачана як месца, дзе

наваградчане маглі збірацца, атрымліваць і даваць парады – раіцца. Там жа яны выбіралі некага на пасаду «Парай».

Але гэта была не вечавая плошча. Тыя, хто прыйшоў, не стаялі, а сядзелі на схілах лагчыны. Магчыма, як, напрыклад, у старажытных германцаў, засядаць у Рацэўлі маглі толькі дарослыя мужчыны, якія мелі права насіць зброю. Чатыры схілы Рацэўлі займалі прадстаўнікі альбо чатырох частак Навагрудка, альбо некалькіх палітычных «партыяў», ці саслоўяў.

Пасады, аналагічныя «Парая», існавалі ў італьянскіх гарадскіх камунах, напрыклад, у Генуі, Венецыі і нават у Старажытным Рыме.

Пры аглядзе слова «Рацэўля» можна заўважыць, што ў яго два карані: рацыя і вулей. З'яўляецца меркаванне, што, ствараючы Рацэўлю, нашы продкі «падгледзелі» некаторыя прыწყшы ў пчол.

Яшчэ да ўтварэння новага рою пчолы пачынаюць «раіцца – радзіцца». З'яўляюцца актыўныя пчолы-разведчыкі, «раіцы», якія нешта «расказваюць» унутры вулля іншым пчолам з дапамогай адмысловага танца і асаблівых гукаў. За гэтым назіраюць самыя вопытныя пчолы. Нашы продкі іх называлі «СЛЫ». Яны абнохваюць і абмацоўваюць пчолы-разведчыцаў, аналізуюць якасць пылку і нектару. Гэтыя пчолы «слы» – своеасаблівы аддзел беспякі пчалінага рою.

Падка-разведчыца, якая лічыць, што знайшла добрае месца для збору пчалінай ежы, становіцца пчолай-«раіцай». Некалькі такіх пчолак – «раёк».

І ў нашых продкаў некалькі самых разумных уваходзілі

Палац Радзівілаў. Фота 1930-х гадоў

Добры дзень, дарагія сябры! Я з'яўляюся старшынёй грамадскага Савета па развіцці агратурызму Кобрынскага раёна, каардынатарам агратурыстычнага кластара «Муховэцкая кумора».

«Муховэцкая кумора» – гэта аб'яднанне шэрагу аграбизнесаў Кобрынскага і Жабінкаўскага раёнаў, турыстычных комплексаў, рамесных клубаў, клубаў ваенна-гістарычных рэканструкцыяў рэгіёна, фальклорных калектываў, прадаўцаў СМІ і іншых актыўных творчых людзей.

«Кумора» знаходзіцца на тэрыторыі ўздоўж ракі Мухавец, якая аб'ядноўвае Кобрынскі і Жабінкаўскі раёны Брэсцкай вобласці. Прыбываюць для развіцця воднага і веласіпеднага турызму мясціны, што ўключаюць частку аднаго з сярэднявечных водных гандлёвых шляхоў «з варагаў у грэкі» – «Бурштынавы шлях».

Тэрыторыя «Куморы» аб'яднаная водна-веласіпедным маршрутам агульнай працягласцю каля 200 км. У 2012 г. мы сталі ўдзельнікамі праекта ПРААН і за грантавыя грошы пабудавалі судна-дракар у стылі ранняга сярэднявечча на 15 пасадачных месцаў, набылі ровары, палаткі, байдаркі, лодкі і іншае.

«Кумора» на мясцовай палескай гаворцы – гэта месца, дзе сканцэнтраваны каштоўнасці. А каштоўнасці нашага краю – гэта традыцыі нашых продкаў, культурныя і прыродныя багацці, старажытная кухня, талент і майстэрства нашых рамеснікаў, унікальныя гістарычныя мясціны і гасціннасць жыхароў. Да

3 «Муховэцкай куморы»

нас пастаянна далучаюцца новыя партнёры – цікавыя актыўныя людзі, і гэта галоўная каштоўнасць нашай «Куморы», менавіта па гэтае дзе сучасны турыст.

Аграбизнесаў кластара цесна супрацоўнічаюць паміж сабой, мы займаемся арганізацыяй штогадовых абрадавых святаў (Каляды, Вадохрышча, Купалле, Дзень Перуна), рамесных майстар-класаў, запрашаем калектывы традыцыйнага фальклору, частуюць турыстаў стравамі старабеларускай кухні, таксама праводзім кулінарныя майстар-класы, збіраем рэцэпты страваў рэгіянальнай палескай кухні і размяшчаем іх на сайце «Куморы»: kumoga.by.

Народная кухня Палесся вызначаецца сваёй унікальнасцю, багаццем і самабытнасцю. У бяздонных куморах традыцыйнай кухні нашых гаспадыняў захоўваюцца сапраўдныя скарбы – рэцэпты, што пакінулі нашыя продкі. Для мясцовай кухні характэрнае выкарыстанне натуральных, экалагічна чыстых прадуктаў, пераважна расліннага паходжання. Большасць страваў гатуецца ў хатняй печы, у чыгунным ці керамічным посудзе. Якасная ежа – адна з асноўных умоваў аслугоўвання вандроўнікаў у аграбизнесаў.

Вось некалькі рэцэптаў старадаўняй кухні Палесся, якімі з задавальненнем дзеліцца гаспадыні і госці нашай «Куморы» (запісана на мясцовай гаворцы).

Ад гаспадыні Людмілы Паўлючык (Пружанскі раён) **Бобовнік**

Замочыты быб на ныч (2 стаканы), одварыты і розтовчы, дабавыты 2 ст. лыжкі растопленага туку і покрышыты 2 цыбуліны. Розмышаты і робыты маленькіе катлеты, поставыты у халадыльнік. Сыры картоплі трэмо на корэйскай тэртку, вбываемо 2 ійца, трэм цыбуліну і часнык (2-3 зубка), всэ перымышаты і одцэдыты сок. Кладэмо катлеты у сярэднюю картоплянога фаршу і обжаруем у оліях.

Ад гаспадыні Людмілы Яроцкай (Пружанскі раён) **Боцваны**

Натэрты морквы (1,5 кг) на маленькай тэртцы. В кіслому молоковы розвысты 1 ч. лыжку соды, дабавыты цюкор (2 ст. лыжкі), сыль по смаку, подогрэты масла (200 г), вбтыты 2 ійца, усэ парымышаты і дабавыты гэтулькі мукі, каб было крутэ тісто. Пры концы дабавыты жмэню сухіх ягід (чорныці) і поставыты на ныч у халадыльнік. Посыпаты доску муюкою, розкататы тісто, товщыною 1,5 – 2 см і выдавжаны кружычкі стаканом або кружкію. Запычы у духовцы.

Ад гаспадыні Галіны Тыманюк (Брэсцкі раён) **Юшка з півня**

Зварыты бульен з півня, дабавляючы овоцы і прыправу. Положыты порізаны картоплі і моркву. Як воны зварачця, дабавыты річкову рыбу, лавровый лыст, душысты гэрэц, чорный пэрэц, солы щыпотку. Даты постояты 20 мінут і подаваты на стол, прыкрасышы укропом.

Ала ПАЛІКАРПУК
Вып. 4, 2017 г.)

Віктар ШЫМУК

Прынёманскі край

Край мой прынёманскі,
Родны мой край.
Ціха шапоча
Над Нёманам гай.

Белыя хмаркі
Глядзяць у ваду.
Я каля рэчкі
Сцэжынкай іду.

Край мой прынёманскі,
Край дарагі.
Травамі пахнуць
Лугі-мурагі.

А над сцяжынкай –
Пошум бяроз.
Любае, мілае
Усё мне да слёз.

Край мой прынёманскі,
Родны мой кут.
Матчыну мову
Чую я тут.

Шчыраю песняй
Яна плыве, –
У кожнай хаціне
Жыла і жыве.

Край мой прынёманскі,
Радасць мая,
Светлая доля
Сёння твая.

Перад табою –
У шчасце шляхі,
Край мой прынёманскі,
Край дарагі!

«Зялёны Астравец над срэбнай Лошай»

Прысвячаецца 550-гадоваму юбілею г. Астраўца

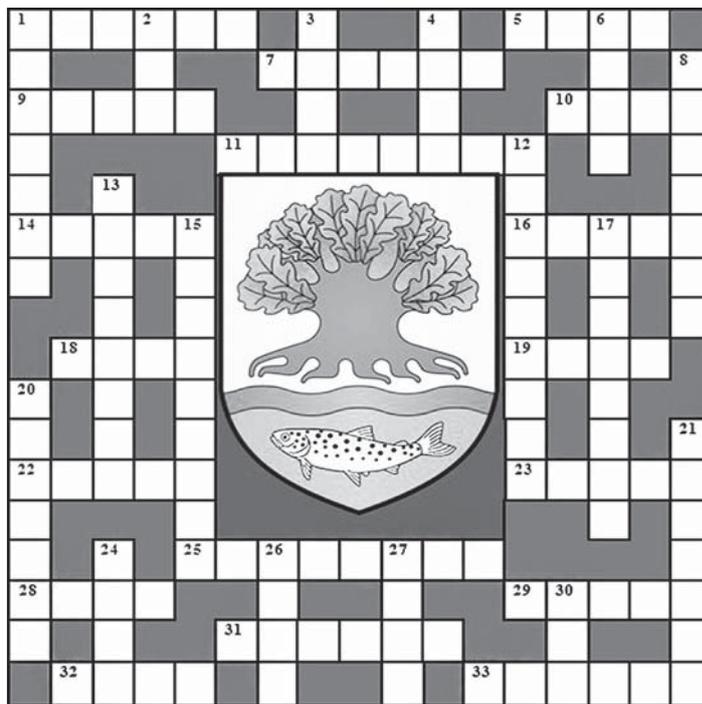
Уздоўж

1. «Ідзе паэт па вулках ..., // Ідзе, і думае пра нас». З верша «Паэт» Р. Бялячыца, члена Саюза беларускіх пісьменнікаў, ураджэнца Астравеччыны. 5. «Астравецкія плынныя ... // І раздолных лугоў сенажаць». З верша «А можа, я яшчэ вярнуся...» астравецкай паэтэсы І. Багдзевіч. 7. Вёска на Астравеччыне, якую ў 1914 г. наведалі Янка Купала і Паўліна Мядзёлка; у спектаклі «Паўлінка», пастаўленым у гэтай вёсцы, П. Мядзёлка іграла ролю Паўлінкі. 9. «Яны здавён купаюцца ў сонцы // Над Віліяй мае грыбы-грыбцы». З верша «Астравецкія ...» М. Мятліцкага, для якога Астравеччына стала другой малой радзімай. 10. Асобная сцэна або эпізод да кінафільма. 11. Спецыяліст у галіне сацыялогіі. 14. Характэрнае прыгажосць. 16. «... тут ярчэй і поўня свеціць, // І бліскавіц бліжэй няма, чым тут». З верша «Бацькоўскі кут» С. Валодзькі, члена Саюза беларускіх пісьменнікаў, ураджэнца Астравеччыны. 18. Хлеб убіраюць – на ... паглядаюць (прык.). 19. Разважанне, роздум. 22. Пачын, пачатак чаго-небудзь. 23. Беларускае рымаваўчае бовства ўрадлівасці. 25. «Маленькі... майё зямлі, // Зялёны Астравец над срэбнай Лошай». З верша У. Караткевіча «Дом сябра». 28. Статуя, якой пакланяліся як бовству. 29. «... бацькоў, дзядюў ..., // Ты для мяне ... святая». З верша «Маленькая радзіма» астравецкай паэтэсы

Л. Кухарэвіч. 31. ... Гаштольд; імя старасты новагародскага, першага ваяводы кіеўскага; з яго імем, а больш з імем яго брата Юрыя звязанае першае ўпамінанне аб Астраўцы – 1468 г. 32. ... Рыбік. Імя таленавітай журналісткі, члена Саюза беларускіх пісьменнікаў, галоўнага рэдактара раённай газеты «Астравецкая праўда». 33. Балетныя туфлі з цвёрдым наском.

Уноперак

1. Паўночная марская птушка. 2. Ліставое дрэва, выява якога ўпрыгожвае герб Астраўца. 3. Хітры, як ліса, а баязлівы, як ... (прык.). 4. Ласкавы зварот да каго-небудзь (састар., разм.). 6. «Астравеччына, ... дарагі». Кніга пісьменніка, літаратуразнаўца, прафесара, доктара філалагічных навук, грамадскага дзеяча А. Мальдзіса, ураджэнца Астравеччыны. 8. Вядомы гістарычны раман Г. Сянкевіча, польскага пісьменніка, лаўрэата Нобелеўскай прэміі па літаратуры 1905 г., які працяглы час жыў і працаваў над сваімі творамі на астравецкай зямлі. 12. «Рада, рада наша ..., // Што жыта дажала, рада, рада». З беларускай народнай песні «Рада перапёлка». 13. Іосіф.... Прозвішча вучонага-мовазнаўца, святара, паліглота, першага консула Расіі ў Японіі, які апошнія гады свайго жыцця жыў і працаваў на Астравеччыне (в. Мали); у Астраўцы яму ўсталяваны помнік, а ў Паўночнай Карэі яго імя носіць

марскі заліў. 15. Невялікае воблака. 17. Эканамічны або тэхнічны паказчык нормаў. 20. ... Сваяк. Імя беларускага паэта, каталіцкага святара, ураджэнца Астравеччыны, які на свае сродкі адкрываў на Астравеччыне беларускія школы і змагаўся, каб набажэнства ў касцёлах адбывалася на беларускай мове. 21. Найстарэйшая астравец-

кая вёска, якая згадваецца ў 1391 г. і дзе ўжо ў XVI ст. існавала школа. 24. «Пасылае Ваню ... // Яравое жыта жаці». З беларускай народнай песні «Пасылае Ваню ...». 25. Лесвіца на караблі. 27. Баец. 30. Рэальнасць, рэчаіснасць.

СНЕЖАНЬ

24 – Міцкевіч Адам (1798, Баранавіцкі р-н – 1855), паэт, грамадскі дзеяч, публіцыст, асветнік – 220 гадоў з дня нараджэння.

25 – Каняпелька Зінаіда Ігнатаўна (1918, Сенненскі р-н – 1997), актрыса, народная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

26 – Фялінская Ева Зыгмунтаўна (Сізімундаўна; 1793, Клецкі р-н – 1859), удзельніца нацыянальна-вызваленчага руху ў Беларусі, пісьменніца, мемуарыстка, аўтар «Успамінаў аб жыцці» – каштоўнага твора па гісторыі норвагаў у Беларусі, Літве і на Валыні ў канцы XVIII – пачатку XIX ст. – 225 гадоў з дня нараджэння.

26 – Цікоцкі Яўген Карлавіч (1893, Санкт-Пецярбург – 1970), кампазітар, адзін з заснавальнікаў беларускай прафесійнай музыкі, народны артыст Беларусі і СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968), уладальнік ордэнаў Леніна, «Знак Пашаны» – 125 гадоў з дня нараджэння.

27 – Вялюгін Анатоля Сцяпанавіч (1923, Сенненскі р-н – 1994), беларускі паэт, кіндраматург, перакладчык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1964), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968) – 95 гадоў з дня нараджэння.

29 – Ладуцька Фёдар Сяргеевіч (1943, Пухавіцкі р-н), мастак-афарміцель, аўтар экспазіцыяў Літаратурна-мемарыяльных сядзібаў Якуба Коласа ў вёсках Мікалаеўшчына, Альбуч, Акінчыцы Мінскай вобласці, Літаратурнага музея П. Броўкі ў Мінску і інш. – 75 гадоў з дня нараджэння.

30 – Сігаў (Сігоў) Ігар Аляксеевіч (1968, Полацк), акцёр, заслужаны артыст Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2011) – 50 гадоў з дня нараджэння.

31 – Салодчанка Ігнаці Рыгоравіч (1888 – 1950), кантрабасіст, педагог, адзін з заснавальнікаў беларускай кантрабаснай школы – 130 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

– Чаму гэта ты, хлапец, нідзе не працуеш?
– Дык я ж яшчэ малы!
– А чаму на табе такія кароткія порткі?
– Дык гэта ж бацькавы.

– Еш, Якаў.
– Дзякуй, дзякуй.
– Дык чаму ж не ясі?
– А чаму лыжкі не дасі?

С у д д з я. Ці ведаеш, што гусі дрэнна красці? З л о д з е й. Але, ведаю, пане суддзя! Яны вельмі крычаць.

– Скажыце, як вас завуць?
– А як хто хоча: жонка – распуснікам, бацька – гультаём, суддзя – злодзеям, толькі адзін адвакат хваліць.

Двое гультаёў спалі ў капе сена. Праходзіў міма чалавек і забраў іхнія вільы. Адзін гультай і каза другому:

– Дагані і адбяры.
Другі адказаў:
– Пачакай, калі ён прыйдзе забіраць сена, мы яго схопім разам.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Эмітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Першы пан: Даўней цар сваіх арыштантаў гнаў у Сібір пехатой, а мы, бачыце, перавозім беларусую ў адуманых самалётах і цягніках...
Другі пан: О, не да парэзаныя, – Заходняя культура шпарка ідзе наперад!

Малюнак з заходнебеларускага часопіса «Маланка», № 7 за 1928 год

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 45

- Уздоўж:** 1. Міхайл. 5. «Гута». 7. Каўчэг. 9. Тэатр. 10. Божа. 11. Скамарох. 14. Кілім. 16. Бераг. 18. Паэт. 19. Акын. 22. Гвалт. 23. Карта. 25. Арабскае. 28. Джаз. 29. Слайд. 31. Двойчы. 32. Быль. 33. Гамбія.
Упоперак: 1. Метрыка. 2. Акт. 3. Сага. 4. Мэтр. 6. Твор. 8. Качагар. 12. Хабарайск. 13. Уладарка. 15. Мастацтва. 17. Рэжысура. 20. Легенда. 21. Камедыя. 24. Каны. 26. Айва. 27. Сеча. 30. «ЛіМ».

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЕРАПОЇ (*заканчэнне артыкула*). У час пасаду жаніха і нявесты таксама адбываўся перапой з дабрасланнем бацькоў і блізкіх. Свят наліваў чарку і падаваў яе жаніху, а той – свайму бацьку, якога прасіў прыняць ад яго пашану. Бацька, уздышы чарку, клаў на талерку грошы і дабраслаўляў сына «шчасцем – доляй, векам доўгім». Потым жаніха «перапівала» і ўся яго радня (Мазырскі пав.). Аналагічным чынам «перапівалі» на пасадзе і нявесту, з той толькі розніцай, што яна давала падарункі бацьку жаніха і яго дружкам, якія «перапівалі» ёй грошы.

Паўсюдна абрад перапою адбываўся пасля царкоўнага вячанання маладых. Выправіўшы сына ў царкву, бацька жаніха ехаў у дом нявесты на абед. Пасля вяртання маладых у дом нявесты іх бацькі, зліўшы гарэлку ў адну міску («ажаніўшы гарэлку»), разлівалі яе ў меншыя міскі і ставілі на сталы. Затым бацька маладога лыжкай наліваў гарэлку ў чарку і частаваў кожнага з прысутных. Ён даваў пірагі бацькам нявесты, а ёй наліваў чарку, паклаўшы ў яе срэбную манету. Нявеста накрывала чарку хусткай, пераварочвала яе (гарэлка пры гэтым вылівалася) і забірала манету (Віцебскі пав.). На другі дзень вя-

селля ў маладога бацькі маладых і вясельнікі «перапівалі» маладых скацінай, грашмы, палатном і інш. з рознымі пажаданнямі.

ПЕРАТЫКАННЕ – спосаб упрыгожвання тканінаў у працэсе іх вырабу з дапамогай каларовага ўтку, які пераключалі чарнаком праз усю шырыню тканіны. Ператыканне мае выгляд гладкіх ці ўзорных папярочных палосаў чырвонага або чырвонага з нязначнымі дадаткамі сіняга, чорнага, белага і інш. колераў. Ператыканне выконвалі рамізмным (нітовым) аднаўточным спосабам палатаным, рыпсавым, саржавым перапляценнямі. У асобных выпадках тэрмін «ператыканне» ўжываецца для абазначэння падобнага дэкору, выкананага тэхнікай чатырохнітовага двухуточнага ці проста двухуточнага бранага ткацтва.

ПЕРГАМЕНТ (ням. Pergament, ад грэч.: Περύουον, Пергам, горад у Малой Азіі, дзе ў II ст. да н.э. пачалі вырабляць гэты матэрыял; у працах па гісторыі і крыніцазнаўстве звычайна пергамен ад лац. Pergamen) – матэрыял для пісьма з недубленай скуры жывёлаў (да вынаходніцтва паперы). Таксама старажытны рукапіс на такім матэрыяле. Вы-

карыстоўвалі таксама пергамент для вырабу калчаноў і шчытоў. На пергаменце напісаная Тураўскае (XI ст.), Аршанскае (XIII ст.), Друцкае, Лаўрышаўскае (абодва XIV ст.), Мсціжскае (XIII – XIV стст.) ды інш. Евангеллі.

У сярэднявеччы былі два асноўныя гатункі пергаменту: уласна пергамен і веллум, або велень. Для вырабу пергаменту скарыстоўвалі скуры авечак, бараноў, цялятаў, свіней ды інш. жывёлаў. На велень скарыстоўвалі скуры нованароджаных і асабліва мёртва-ванароджаных ягнятаў і цялятаў. На поўдні Еўропы ў Сярэднявеччы скарыстоўвалі казіныя і авечыя скуры, у Германіі і Францыі карысталіся пераважна цялячымі. З аслінай скуры пергамент не выраблялі.

Да пісоў і мастакоў пергамент даступаў разрэзаным і, звычайна, сабраным у шыткі. На пергаменце можна было пісаць з абодвух бакоў аркуша.

Для вырабу манументальнага фармату поўнай Бібліі былі неабходныя скуры прыкладна 500 жывёлаў. З VII па IX ст. мноства пергаментных рукапісаў былі сакрабаныя і змытыя, каб скарыстаць іх паўторна, хаця першапачатковы тэкст можна прачытаць і цяпер. Перапрацаваныя пергаменты атрымалі назву палімпсест. З развіццём працэсу перапрацоўкі і са з'яўленнем больш дасканалых тэхнолагіяў сакрабання першапачатковы тэкст прапаў.

У наш час пергамент скарыстоўваюць для вырабу барабанаў і нека-тых музычных інструментаў.

Скрутак Паццікніжа (Тора), пергамент